

Uvodnik

Katja Koren Ošljak
in Nika Šušterič

MLADI IN
DIGITALNO

UVOD

Monografija *Mladi in digitalno: fragmenti vsakdanjih življenj* v središče postavlja mlade (odrasle) in njihovo vpetost v digitalizirano družbeno stvarnost ter razpetost med razno-terimi imperativi glede njihovega izobraževanja, zaposlovanja, družbenega vključevanja, skrbi zase, druženja in negovanja čustvenih vezi. Delo predstavlja zaključno dejanje ciljnega raziskovalnega projekta Digitalna zrelost mladih: družbene potrebe in neformalno izobraževanje mladih v digitalni dobi, V5-2329 (B), ki je od leta 2023 potekal kot del sodelovanja Fakultete za družbene vede UL v okviru Enote za medijske študije in digitalno kulturo na Centru za proučevanje kulture in religije¹ ter Pedagoške fakultete UL. Projekt, v katerem raziskujemo mlade in mlade odrasle v kontekstu digitaliziranega vsakdana, pa predstavlja tudi nadaljevanje raziskovanja medijskih praks, digitalne kulture in medijske edukacije osnovno- in srednješolske mladine² znotraj projekta Medijski repertoarji mladih. Tako je tudi monografijo *Mladi in digitalno* mogoče brati kot nadaljevanje tiste iz predhodnega projekta, ki nosi naslov *Mediji in mladi* (Oblak Črnič, 2025) in v kateri so v ospredju značilnosti medijskih kultur otrok in mladostnikov; medtem ko tukaj pod drobnogled jemljemo nekoliko starejšo populacijo mladih, starih od 16 do 24 let, ter njihovo digitalno zrelost in dobrobit, (digitalne) prostore izobraževanja in pismenost za uporabo orodij generativne umetne inteligence.

V tej knjigi raziskujemo tiste rabe digitalne tehnologije in medijskih praks mladih, ki jim posebej javni diskurzi pogosto ne namenjajo kritične – ali pa kakršnekoli – pozornosti. S tem želimo dopolniti vsakdanje predstave o digitalnih medijskih praksah mladih kot tudi pogosto ozko (in utilitarno) usmerjeno znanstveno raziskovanje, ki se nemalokrat posveča izoliranim vidikom digitalnih rab mladih, kot so merjenje časa, preživetega pred zasloni, zasvojenost in digitalne veščine. Kakor namreč pritiče znanosti, je njena naloga, če se opremo na Bourdieuja in Wacquanta (1992), narediti tuje domače in domače tuje. Znanstvena vednost je tista, ki pomanjkljivosti in omejitve vsakdanje, praktične vednosti dopolnjuje in zamika. Predstavljene študije zato posegajo po konceptih in analitičnih pristopih, s katerimi odpirajo pogosto ozke, zaščitniške ter individualizirane poglede na izobraževanje, zaposlovanje in dobro počutje mladih v digitaliziranem vsakdanu ter tako prispevajo k razumevanju digitalne zrelosti, sodobnih prostorov izobraževanja, pismenosti in digitalne dobrobiti.

V nadaljevanju uvodnika predstavljamo raziskovalni pristop, s katerim smo pridobivali podatke, ter vzorce, na katerih slonijo študije, ki jih predstavljamo. Vsa besedila namreč slonijo na podatkih, pridobljenih v istih raziskavah, zato smo se – v izogib ponavljanju – odločili, da skupne metodološke parametre popišemo na enem mestu. Avtorice in

1 Projekt sta financirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) ter Ministrstvo za digitalno preobrazbo Republike Slovenije.

2 Več o obeh raziskovalnih projektih in publikacijah ter ugotovitvah raziskovalnih ekip preberite na spletnem mestu medijimladih.si.

avtor posameznih poglavij pa bodo v svojih besedilih navedli, iz katerih vzorcev črpajo podatke v dotičnem poglavju ter opisali konkretne pristope k analizi podatkov.

V sklepnem delu uvoda pa bralka in bralca na kratko peljemo skozi orise štirih poglavij, ki tematizirajo različne vidike našega dela na področju proučevanja življenja mladih v globoko mediatiziranih družbah v preteklih letih.

RAZISKOVALNI PRISTOP

Kompleksnost digitalnih neenakosti in razlike v digitalni zrelosti ter (digitalni) medijski pismenosti raziskujemo s kombiniranim raziskovalnim pristopom, ki ju podrobneje predstavljamo v nadaljevanju, izčrpna predstavitev pa je na voljo v treh metodoloških poročilih, ki so nastala v okviru projekta (Oblak Črnič in drugi, 2024; Brečko in drugi, 2025a; 2025b).

KVALITATIVNA RAZISKAVA S POGLOBLJENIMI FOKUSNIMI INTERVJUJI

V kvalitativnem delu raziskave smo podatke zajemali med aprilom in junijem 2024 z metodo skupinskih fokusnih intervjujev oziroma fokusnih skupin, ki smo jih izvedli prek spleta.

Polstrukturirani vprašalnik za izvedbo poglobljenih intervjujev smo oblikovali z namenom pridobivanja podatkov o digitalnih praksah in družbenih potrebah mladih, njihovem preteklem izobraževanju o tehnologijah in pričakovanih glede »digitalnega« izobraževanja, problemih, s katerimi se soočajo v kontekstu digitaliziranega vsakdana, ter o poznavanju digitalne medijske krajine. S polstrukturiranim vprašalnikom smo med drugim tako zbrali podatke o izkušnjah in potrebah mladih na področjih informiranja, zaposlovanja, izobraževanja, političnega udejstvovanja, dobrega počutja in zdravja, prostega časa, zabave in sprostitve ter nakupovanja.

VZORČNI OKVIR IN REKRUTACIJA

Z vzorčenjem smo sledili cilju, da v kvalitativni del raziskave vključimo mlade, ki izhajajo iz različnih družinskih in šolskih okolij, imajo različne zaposlitvene statuse ter jih zaznamujejo specifične družbene okoliščine. Digitalne oziroma medijske prakse mladih, vključno z njihovo medijsko pismenostjo in kompetentnostjo v povezavi z zahtevami digitaliziranega vsakdana, se namreč različno oblikujejo glede na družbena ozadja posameznikov in posameznikov (Robinson in drugi, 2020a; 2020b; 2020c). Ob tem je socialno-demografska raznolikost respondentov pomembna tudi zato, ker smo s kvalitativno raziskovalno fazo želeli pridobiti uvid v kar se da raznolike oblike digitaliziranega vsakdana mladih in njihovih medijskih življenj. Glede na specifične populacije mladih in mladih odraslih

med 16. in 24. letom starosti smo načrtovali tretjino fokusnih skupin z dijaki in dijakinjami različnih srednjih šol, tretjino s študentkami in študenti ter tretjino z zaposlenimi ali brezposelnimi mladimi. V iskanje sodelujočih smo si prizadevali vključiti udeležence iz več različnih slovenskih krajev iz obeh kohezijskih regij, torej iz urbanih, primestnih in ruralnih okolij, ter zagotoviti spolno uravnoteženost sodelujočih in pestrost njihovih statusov glede na izobrazbo, zaposlenost ter dohodek.

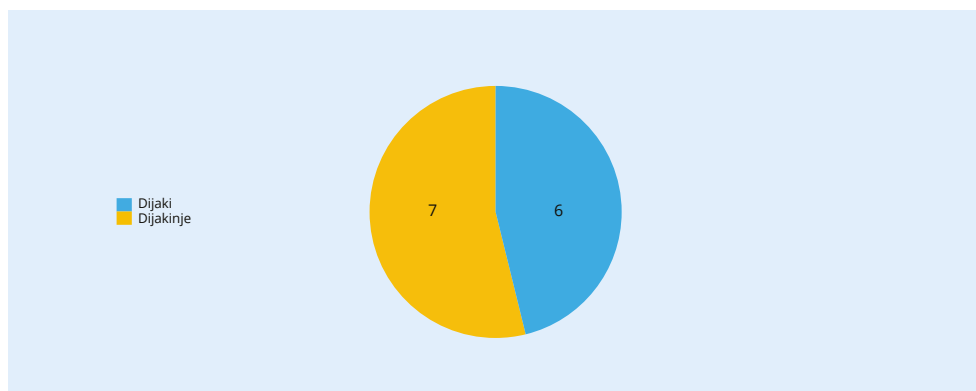
Pri rekrutaciji dijakov in dijakinj so nam pomagala vodstva in svetovalne službe večjih izobraževalnih centrov. Po izboru dijakov in dijakinj ter pridobitvi obveščenih soglasij (tudi staršev) so svetovalne službe posredovale še pri organizaciji izvedbe intervjujev.

Rekrutacijo študentov, zaposlenih in brezposelnih mladih je – predvsem zaradi težke dosegljivosti zaposlenih in brezposelnih mladih – opravilo podjetje Valicon. Poskrbeli so za organizacijske vidike izvedbe intervjujev (pridobivanje obveščenega soglasja, usklajevanje terminov), intervjuje pa smo opravili člani in članice raziskovalne skupine. Sodelujoči so v zahvalo prejeli darilne bone v vrednosti 20 EUR. Zaradi zahtevnosti kontaktiranja nezaposlenih mladih odraslih smo se v zadnji fazi rekrutiranja obrnili tudi na Zavod RS za zaposlovanje.

VZOREC

S terenskim delom smo dosegli vzorec 13 dijakov in dijakinj, med katerimi je 6 fantov in 7 deklet, ki so v času izvedbe intervjujev obiskovali različne srednješolske programe po Sloveniji.

Slika1: Število dijakov in dijakinj glede na spol (n = 13)

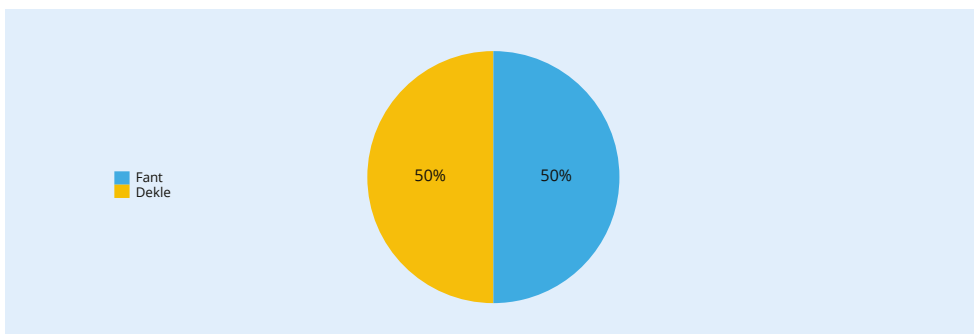
Dijaki in dijakinje so obiskovali 1., 2. ali 3. letnik srednje šole, pri čemer je imela najmlajša dijakinja 16 let, najstarejši dijak pa 18 let. Večina jih je obiskovala 3. letnik enega izmed srednješolskih štiriletnih strokovnih programov ali gimnazij. Dijakov in dijakinj poklicnih šol nam žal ni uspelo zajeti.

Tabela 1: Število dijakov in dijakinj po letnikih

	n
1. letnik	4
2. letnik	2
3. letnik	7
Skupaj	13

V primerjavi z dijaki smo uspeli v vzorec mladih odraslih, ki študirajo, so zaposleni ali brezposelni, pridobiti večje število sodelujočih, skupno 32. Med njimi je bilo 16 žensk in enako število moških.³

Slika 2: Delež mladih odraslih glede na spol (n = 32)

Od tega je bilo 25 študentov (78 %), štirje zaposleni mladi (13 %) ter trije mladi nezaposleni (9 %).

Tabela 2: Delež študentov, zaposlenih in brezposelnih mladih glede na status

	n	%
študenti	25	78,1 %
zaposleni	4	12,5 %
nezaposleni	3	9,4 %
Skupaj	32	100,0 %

Mladi odrasli, ki so sodelovali v raziskavi, so bili stari od 19 do 24 let, povprečna starost pa je bila 22 let. Dvaindvajset (67 %) jih je v času opravljanja intervjuja živel v zahodni kohezijski regiji, preostalih 11 oziroma 33 % pa v vzhodni kohezijski regiji.

3 Ta numerus vključuje tri študentke in enega študenta, ki so sodelovali v pilotnem intervjuju.

KVANTITATIVNA RAZISKAVA S SPLETNIM ANKETIRANJEM

Strukturirani anketni vprašalnik smo razvili tudi s pomočjo uvidov, pridobljenih v kvalitativni fazi raziskovanja. Pri zasnovi smo sledili namenu, da bi pridobili podatke o digitalni kompetentnosti ter prostorih njenega formiranja, »digitalnih« izobraževalnih vsebinah in pridobljenih znanjih ter identificiranih pomanjkljivostih oziroma pričakovanih mladih glede digitalnega opismenjevanja, pa tudi o njihovi družbeni participaciji skozi digitalne medije oziroma z njihovo uporabo.

Digitalne kompetence smo merili posredno, za kar smo nekoliko prilagodili merski instrument iz referenčnega okvira DigComp 2.2 (Vuorikari in drugi, 2023). Tako kot v izvornem instrumentu so tudi v našem vprašalniku respondenti in respondentke sami opredeljevali oziroma ocenjevali svoja znanja in spretnosti.

VZORČNI OKVIR IN REKRUTACIJA

Raziskavo smo načrtovali s pomočjo dvojnega vzorčnega okvira, in sicer smo ločeno vzorčili srednješolsko populacijo (mladi) in populacijo mladih odraslih, ki smo jo strukturirali podobno kot v kvalitativni raziskavi, da bi zajeli študente ter zaposlene in nezaposlene mlade, ki so že zapustili prostore formalnega izobraževanja.

Dijaška populacija (mladi): Z verjetnostnim stratificiranim vzorčenjem smo v vzorčni okvir vključili 54 srednjih šol, ki so ustrezale populacijskim parametrom (reprezentativnost po regiji in program). Odzvalo se je 21 srednjih šol (38 %). Sodelujoče šole so izbrale koordinatorje, ki so izbrali po en razred v vsakem letniku (1., 2., 3., 4. in 5. letnik, odvisno od programa) ter poskrbeli za izvedbo anketiranja. Dijakinje in dijaki so anketo izpolnjevali prek spletne platforme 1ka.arnes.si. Anketiranje v srednjih šolah se je pričelo 18. novembra 2024 in končalo 26. januarja 2025.

Študenti, zaposleni in nezaposleni (mladi odrasli): Zasnovali smo panelno raziskavo, h kateri je bilo povabljenih 800 prebivalcev Republike Slovenije (reprezentativni vzorec, 18–24 let) in 383 obstoječih panelistov iste starostne skupine iz verjetnostnega spletnega panela 1KA. Po koncu zbiranja podatkov smo podatkovno zbirko utežili (spol, starost, regija, tip naselja in izobrazba).⁴ Vabila k sodelovanju v raziskavi so bila poslana po pošti skupaj z edinstvenimi kodami za dostop do spletne ankete⁵. Vsi vabljeni k raziskavi so prejeli darilne kartice za nakup v višini 5 EUR. Zbiranje podatkov je potekalo od 29. novembra 2024 do 7. januarja 2025 v okviru raziskovalnega programa Centra za družboslovno informatiko UL FDV.

4 Če so uteži presegle vrednost 5, je bil uporabljen postopek rezanja uteži, ki je zagotovil, da nobena vrednost uteži ni presegla nastavljenih meja. Uteži so bile tudi vselej reskalirane oziroma normirane, da se je ohranilo povprečje uteži 1 in vsota uteži, ki je enaka velikosti vzorca. Vzorčni učinek (angl. »design effect«) je 1,7, porast vzorčne variance zaradi uteževanja pa 70 % (Praček in Vehovar, 2024).

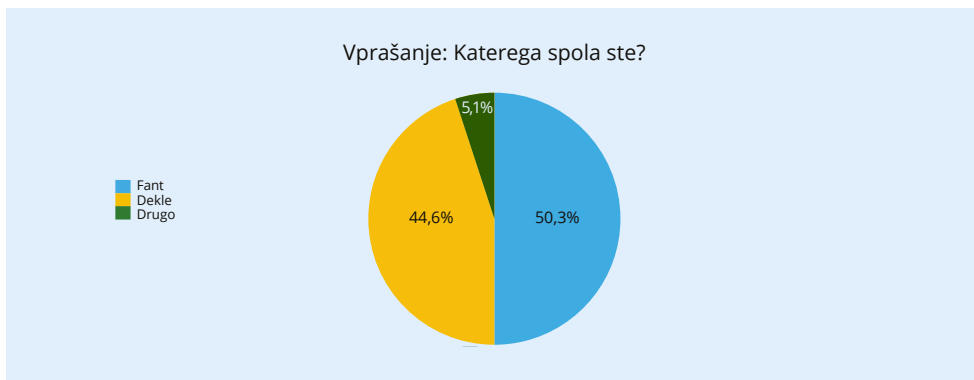
5 Panelisti so prejeli pisno vabilo in do tri opomnike po e-pošti, novi respondenti in tisti panelisti, za katere ni bilo e-pošte, pa so dobili pisno vabilo in do dva pisna opomnika.

Ker smo z verjetnostnim vzorčenjem v populaciji 18–24 let zajeli tudi dijake in dijakinje, smo tako pridobili tri vzorce (D, MD in M), ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

VZOREC DIJAKOV IN DIJAKINJ (VZOREC D)

Vzorec dijaške populacije (vzorec D) vključuje 1476 oseb, med katerimi jih je nekaj več kot polovica moškega spola (50,3 %), 44,6 % ženskega, 5,1 % pa jih je pri vprašanju glede spola označilo »drugo« (glej Sliko 3).

Slika 3: Spol anketiranih (N = 1476)

Večina dijakov in dijakinj (več kot 90 %), ki so sodelovali v anketi, je bila med izpolnjevanjem ankete stara od 15 do 18 let, pri čemer je bila razporeditev približno enakomerna. V vzorcu je tudi 2 % anketiranih, ki so stari 14 let, ter dobrih 5 %, ki so starejši od 18 let (Tabela 3).

Tabela 3: Starost anketiranih (N = 1482)

Vprašanje: Koliko let imate?

	n	%
14	30	2,0 %
15	336	22,7 %
16	374	25,2 %
17	332	22,4 %
18	329	22,2 %
19	47	3,2 %
20	5	0,3 %
21 ali več	29	2,0 %
Skupaj	1482	100 %

Največ dijakov in dijakinj (66 %) obiskuje enega izmed štiriletnih srednjih strokovnih programov, 28 % je gimnazijcev in gimnazijk, medtem ko manjši delež – skupno dobrih 6 % – obiskuje poklicno-tehniški, srednji poklicni ali pa nižji poklicni program.

Tabela 4: Srednješolski program, ki ga anketirani obiskujejo

Vprašanje: Kateri srednješolski program obiskujete?

	n	%
Nižji poklicni (2-letni)	15	1,0 %
Srednji poklicni (3-letni)	47	3,2 %
Poklicno-tehniški (3+2)	32	2,2 %
Srednji strokovni (4-letni)	967	65,7 %
Gimnazijski (4-letni)	411	27,9 %
Skupaj	1472	100 %

Glede na letnik šolanja so anketirani dijaki in dijakinje precej enakomerno razporejeni, in sicer jih vsakega izmed prvih štirih letnikov srednje šole obiskuje med 22 % in 26 %. Izjema je 5. letnik, ki ga obiskuje 2 % anketiranih.

Tabela 5: Letnik šolanja anketiranih

Vprašanje: Kateri letnik obiskujete?

	n	%
1. letnik	394	26,7 %
2. letnik	389	26,4 %
3. letnik	323	21,9 %
4. letnik	338	22,9 %
5. letnik	31	2,1 %
Skupaj	1475	100 %

VZOREC MLADIH ODRASLIH Z DIJAKI IN DIJAKINJAMI (VZOREC MD)

Vzorec MD smo pridobili s panelno raziskavo, v kateri je sodelovalo 545 oseb, ki so vprašalnik izpolnile v celoti, in 34 oseb, ki vprašalnika niso izpolnile do konca. Dobra polovica je bila moških (52 %) in nekoliko manj žensk (48 %). Število odgovorov »drugo« je bilo nizko (0,9 %).

Slika 4: Spol anketiranih (N = 536)

Tabela 1.4 prikazuje zaposlitveni oziroma izobraževalni status anketirancev. Za potrebe nadaljnjih analiz smo odgovore združili v štiri kategorije: dijaki, študenti (kamor so spadali tudi pavzerji oziroma tisti, ki začasno nimajo študentskega statusa), zaposleni (kamor so spadali tudi samozaposleni) ter brezposelni. Odgovore »drugo« smo, kjer je bilo to primerno, prekodirali in združili z drugimi kategorijami ali pa jih izključili iz nadaljnjih analiz.

Tabela 6: Status anketiranih

Vprašanje: Kakšen je vaš status?

	n	%
Dijak	131	24,1%
Študent	255	46,9%
Zaposlen	116	21,3%
Brezposeln	28	5,1%
Drugo	14	2,6%
Skupaj	544	100,0%

V spodnji tabeli prikazujemo starost anketirancev. Starosti udeležencev so bile med 18 in 24 let, 5 respondentov pa je bilo starih 25 let. Nekaj več respondentov je bilo starih 18 (18 %) in 22 (19 %) let, sicer pa se udeleženci glede na starost razporejajo precej enakomerno.

Tabela 7: Starost anketiranih

Vprašanje: Leto rojstva.
(Vpisano letnico smo preračunali v starost v času izpolnjevanja vprašalnika.)

Starost	n	%
18	92	17,7 %
19	61	11,7 %
20	80	15,4 %
21	71	13,7 %
22	97	18,7 %
23	59	11,3 %
24	55	10,6 %
25	5	1,0 %
Skupaj	520	100,0 %

VZOREC MLADIH ODRASLIH (VZOREC M)

Vzorec mladih odraslih predstavlja vzorec mladih (vzorec M), ki smo ga rekrutirali skozi panel in iz katerega smo izključili dijake in dijakinje, ki smo jih zajemali tudi s posebno rekrutacijo. Ta vzorec tako vključuje 413 mladih, od tega 53 % moških in 47 % žensk.

Slika 5: Spol anketiranih (N = 413)

Tabela 8: Status anketiranih

Vprašanje: Kakšen je vaš status?

	n	%
Študent	255	61,7 %
Zaposlen	116	28,1 %
Brezposeln	28	6,8 %
Drugo	14	3,4 %
Skupaj	413	100,0 %

Tabela 9: Starost anketiranih

Vprašanje: Leto rojstva.

(Vpisano letnico smo preračunali v starost v času izpolnjevanja vprašalnika.)

Starost	n	%
18	3	0,7 %
19	44	10,7 %
20	69	16,7 %
21	75	18,2 %
22	98	23,7 %
23	62	15,0 %
24	57	13,8 %
25	5	1,2 %
Skupaj	413	100 %

VSEBINA KNJIGE

Jedro knjige predstavljajo štiri izvirne znanstvene raziskave, ki skupaj prispevajo k razumevanju izbranih področij digitaliziranega vsakdana mladih, ki so v slovenskem prostoru slabše ali sploh še niso raziskana. Prvi dve poglavji tematizirata širše družbene pogoje, s katerimi se soočajo sodobni mladi na vseh življenjskih področjih, najsi gre za njihov osebni razvoj, družbeno vključevanje, odnose z bližnjimi, dobro počutje ali njihovo občo dobrobit. Tretje in četrto poglavje pa se posvečata razumevanju (neformalnega) izobraževanja v digitaliziranih družbah ter s tem povezanih potreb in pričakovanj ter, ne nazadnje, pismenosti mladih, specifično na področju uporabe umetne inteligence.

Prvo poglavje z naslovom *Interna protislovja in omejitve digitalne zrelosti mladih*, sta zapisala Tanja Oblak Črnič in Jure Plaskan. Poglavje ponuja svež pogled pri proučevanju vpetosti mladih v digitaliziran socialni kontekst. Konstrukti *digitalne zrelosti* so razvili Laaber, Florack, Koch in Huber in ga opredeljujejo kot kombinacijo »zmožnosti in odnosov, ki posameznikom omogočajo rabo digitalnih tehnologij na načine, ki podpirajo individualni razvoj (rast) ter integriranost v družbo (prilagoditev)« (2003, str. 2). V opredelitvi digitalne zrelosti torej tiči dobrodošla ambicija po celovitejši obravnavi posameznik in posameznikov v kontekstu digitalnega in njihove opolnomočenosti za vključevanje v digitaliziran vsakdan, ki presega obče normative digitalne kompetence (glej na primer Vuorikari in drugi, 2023). Na ozadju omenjene konceptualizacije so Laaber in sodelavci razvili še instrument za merjenje digitalne zrelosti, ki ga predstavlja tudi Oblak Črnič in Plaskan. V nadaljevanju razgrneta rezultate prvega merjenja digitalne zrelosti na vzorcu dijakov (vzorec D) in na vzorcu mladih odraslih (vzorec M) v Sloveniji ter izpostavita nekatere pomembne razlike v digitalni zrelosti mladih glede na spol, status in starost. Kakor opozarjata, digitalno zrelost mladih zaznamujejo številne napetosti in protislovja, ki se odražajo v različnih stilih digitalne zrelosti, oziroma, "da je digitalnih zrelosti več, njihov družbeni značaj pa označujejo interne relacije med posameznimi dimenzijami" (Oblak Črnič in Plaskan, 2026, str. 53).

Poglavje *Digitalne potrebe mladih skozi zahteve digitalne družbe*, ki ga podpisujeta Katja Koren Ošljak in Anamarija Šiša, nadalje razgrne kompleksnosti vsakdana mladih v kontekstih digitalizacije, pri čemer študijo digitalnih potreb mladih, ki vznikajo tudi kot odzivi na zahteve digitaliziranih družb, umešča v širše sociološke razprave o strukturiranosti sodobnih družb. Avtorici tako najprej eksplicirata objektivne družbene zahteve, ki uokvirjajo življenja (mladih) posameznikov in posameznic v sodobnih družbah in presegajo naše subjektivne zaznave ter anekdotično znanje o njih. Nato pa, na osnovi podatkov, pridobljenih v kvalitativnem delu raziskave, predstavlja konkretne medijske prakse, ki se pogosto izražajo v obliki specifičnih potreb, kakor jih zaznavajo tudi mladi sami in ki, kakor pokažeta avtorici, pogosto porajajo številne napetosti, ki zadevajo njihova življenja. Med njimi denimo izstopajo naslednje napetosti: med potrebo po informiranosti na eni

strani ter informacijsko preobremenjenostjo na drugi; med izrazito zahtevo po digitalni kompetentnosti in hkratni odsotnosti institucionalnih podpor za njen razvoj; ter med zahtevo po stalni prisotnosti in dosegljivosti prek digitalnih platform ter potrebo po odklopu. Omenjeno poglavje tako predstavlja jasno opozorilo pred poenostavljanjem in individualizacijo odgovornosti, ki prepogosto pogojujeta javne in znanstvene diskurze o (digitalnih) medijskih praksah mladih. Kot avtorici zapišeta v zaključku, so protislovja, ki izhajajo iz dejstva, da »je digitalna infrastruktura postala nujni pogoj delovanja v vsakdanjem življenju, pri izobraževanju, delu in prostem času«, pri čemer »se od posameznikov in posameznic pričakuje, da svojo rabo tehnologij nenehno nadzorujejo, omejujejo in reflektirajo«, ključna »za razumevanje izkušenj mladih v digitalizirani družbi. Zahteve, kot so stalna povezanost, dosegljivost, odzivnost, informiranost in digitalna kompetentnost, mladim ne predstavljajo zunanjih zapovedi, temveč so to ponotranjeni in zanje zato samoumevni pogoji vsakodnevnega delovanja« (Koren Ošljak in Šiša, 2026, str. 90).

Če prvi dve poglavji pozornost posvečata raznolikim medijskim praksam v kontekstu današnjih družbenih pogojev, se tretje in četrto poglavje posvečata specifičnim medijskim praksam oziroma, natančneje, izobraževalnim dejavnostim mladih v digitalnih in digitaliziranih kontekstih ter njihovi uporabi umetne inteligence.

Tretje poglavje, ki sta ga pripravili Nika Šušterič in Mojca Žveglič Mihelič ter nosi naslov (*Digitalni*) prostori izobraževanja, se ukvarja s temo, ki je pogosto spregledana ali pa povezana z izjemnim, čeprav običajno neustrezno utemeljenim optimizmom, to je z izobraževalnimi praksami mladih v odnosu do digitalnih orodij in medijev. Avtorici se proučevanja teme lotevata skozi njeno umestitev v širše družbene trende, povezane s poznomodernimi družbami, t. i. družbami znanja, in njihovo stavo na vseživljenjsko učenje, ki s povečevanjem dostopnosti do interneta in digitalnih orodij pridobiva dodaten zagon. Na tem ozadju nato ponujata vpogleda v učne in izobraževalne prakse mladih, s posebnim poudarkom na njihovi digitalni posredovanosti. Rezultati, pridobljeni na vzorcu mladih odraslih z dijaki in dijakinjami (vzorec MD), kažejo na razpršenost in priložnostnost tovrstnih praks v odnosu do prostorov in orodij, ki jih mladi uporabljajo za prisvajanje znanja. Šušterič in Žveglič Mihelič pri tem opozarjata tudi na nekatere razlike v medijskih rabah na področju neformalnega izobraževanja, ki so povezane s specifičnimi družbenimi kategorijami, ki jim mladi pripadajo, kot so denimo spol, izobrazba in izobrazbeni ali zaposlitveni status. Te velja med drugim misliti v odnosu do potencialnih družbenih neenakosti med mladimi, najprej z vidika njihovih izhodišč in nato še koristi, ki jih pri tovrstnih dejavnosti lahko žanjejo.

V četrtem in zaključnem poglavju z naslovom *Med kliki in kritiki: mladi in UI pismenost kot infrastruktura vsakdanjosti* Nuša Detiček in Jure Plaskan obravnavata eno od bolj aktualnih tem v javnem diskurzu o mladih in digitalnem: uporabo (generativne) umetne inteligence med mladimi. Njuno razumevanje tozadevnih praks uokvirja konceptualizacija pisme-

nosti na področju umetne inteligence oziroma UI pismenosti, ki predstavlja »razširitev in silo preoblikovanja digitalne pismenosti«, čeprav »njen konceptualni status v medijskih in komunikacijskih študijah ostaja nedorečen« (Detiček in Plaskan, 2026, str. 125). Skozi analizo, kako mladi v Sloveniji uporabljajo generativno umetno inteligenco in kakšen odnos imajo do nje – kakor se ti vzorci razkrivajo v kvalitativnem delu raziskave ter v vzorcu dijakov (vzorec D) in v vzorcu mladih odraslih (vzorec M) –, pokažeta na raznovrstne razloge, ki mlade spodbujajo k uporabi generativne umetne inteligence in odvrčajo od nje, na spretnosti oziroma kompetence, ki jih potrebujejo za smiselno rabo tovrstnih orodij, ter na nekatere posledice tovrstnih rab za posameznike in družbo kot tako. Na ozadju teh vpogledov odpirata vprašanja, na katera bomo morali odgovoriti kot družba in ki nimajo opravka le z opremljanjem mladih z ustreznimi veščinami, ki jih zajemajo obstoječe opredelitve UI pismenosti, pač pa s širšimi družbenimi premenami, denimo v odnosu do potencialne (dodatne) destabilizacije tradicionalnih epistemoloških avtoritet, ki so bile do nedavnega vezane na ekspertizo ter na osebo in na katerih so slonele družbene institucije, kot sta edukacija in delo.

Na tem mestu bralko in bralca vabimo, da skupaj z avtoricami in avtorjem poglavij vstopijo v digitalizirane življenjske svetove sodobnih mladih ter jih odkrivajo skozi njihove oči, pri tem pa spoznavajo tudi pritiske, s katerimi se soočajo, in priložnosti, ki jih prepoznavajo v digitalnem.

VIRI

Bourdieu, P. in Wacquant, L. (ur.). (2004). *An invitation to reflexive sociology*. University of Chicago Press.

Brečko, B. N., Plaskan, J., Oblak Črnič, T., Koren Ošljak, K., Razboršek, M. in Šiša, A. (2025a). *Poročilo kvantitativne raziskave digitalna zrelost mladih: anketa na vzorcu dijakov: metodološko poročilo kvalitativnega raziskovalnega načrta pri projektu Digitalna zrelost mladih (CRP V5-2329)*. Fakulteta za družbene vede.

Brečko, B. N., Plaskan, J., Oblak Črnič, T., Razboršek, M. in Šiša, A. (2025b). *Poročilo kvantitativne raziskave digitalna zrelost mladih: anketa na vzorcu mladih odraslih: metodološko poročilo kvalitativnega raziskovalnega načrta pri projektu Digitalna zrelost mladih (CRP V5-2329)*. Fakulteta za družbene vede.

Oblak Črnič, T. (ur.). (2025). *Mediji in mladi*. Založba Univerze v Ljubljani. <https://doi.org/10.51936/978961295108>

Robinson, L., Ragnedda, M. in Schulz, J. (2020a). Digital inequalities: Contextualizing problems and solutions. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 18(3), str. 323–327. <https://doi.org/10.1108/JICES-05-2020-0064>

Robinson, L., Schulz, J., Blank, G., Ragnedda, M., Ono, H., Hogan, B., Mesch, G. S., Cotten, S. R., Kretchmer, S. B., Hale, T. M., Drabowicz, T., Yan, P., Wellman, B., Harper, M.-G., Quan-Haase, A., Dunn, H. S., Casilli, A. A., Tubaro, P., Carvath, R., ... Khilnani, A. (2020b). Digital inequalities 2.0: Legacy inequalities in the information age. *First Monday*, 25(7). <https://doi.org/10.5210/fm.v25i7.10842>

Robinson, L., Schulz, J., Dunn, H. S., Casilli, A. A., Tubaro, P., Carvath, R., Chen, W., Wiest, J. B., Dodel, M., Stern, M. J., Ball, C., Huang, K.-T., Blank, G., Ragnedda, M., Ono, H., Hogan, B., Mesch, G. S., Cotten, S. R., Kretchmer, S. B., ... Khilnani, A. (2020c). Digital inequalities 3.0: Emergent inequalities in the information age. *First Monday*, 25(7). <https://doi.org/10.5210/fm.v25i7.10844>

Vuorikari, R., Punie, Y. in Kluzer, S. (2023). *Okvir digitalnih kompetenc za državljane z novimi primeri rabe znanja, spretnosti in stališč: DigComp 2.2* (R. Šimec, prev.). Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/08/DigComp-2-2-Okvir-digitalnih-kompetenc.pdf>